

Ryszard Szczygieł

Sesja naukowa w Końskowoli

Rocznik Lubelski 25-26, 236-237

1983-1984

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SESJA NAUKOWA W KOŃSKOWOLI

8 czerwca 1532 r. król Zygmunt Stary wystawił w Krakowie dokument pozwalający Andrzejowi Tęczyńskiemu, wówczas miecznikowi krakowskiemu, lokować miasto w jego wsi Konińska Wola.

W 1982 r. przypadł więc jubileusz 450-lecia nadania Końskowoli prawa miejskiego. Z tej okazji 29 maja odbyła się tam sesja naukowa. Została ona zorganizowana staraniem Komitetu Organizacyjnego Obchodów 450-lecia oraz Instytutu Historii UMCS. Na obrady przybyło licznie miejscowe społeczeństwo, zwłaszcza młodzież szkolna. Zjawili się również przedstawiciele władz partyjnych i administracyjnych z naczelnikiem gminy, mgr inż. Haliną Bednarską na czele. W czasie sesji wygłoszono pięć referatów. Ich autorzy przedstawili różne aspekty dziejów miasta i jego okolic od prahistorii do współczesności.

Doc. dr Jan Gurba w swoim referacie *Okolice Końskowoli w świetle archeologii* scharakteryzował stan wiedzy archeologów o tym terenie. Wiele uwagi poświęcił on prowadzonym od 1949 r. przez pracowników Zakładu Archeologii UMCS, których wspomagali archeologowie z Muzeum Okręgowego w Lublinie oraz Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, badaniom na obszarze obecnej gminy Końskowola. Referent włączył do swoich rozważań zachodnią część gminy Kurów oraz północno-zachodnie skrawki gmin: Kazimierz i Wąwolnica, gdyż znajdujące się tam stanowiska archeologiczne wiążą się bardzo ściśle z odkryciami z terenu gminy Końskowola. Jeżeli chodzi o tę ostatnią, dotychczasowe badania archeologiczne objęły 71% jej powierzchni. Pozostałe 29% to nizina, północna część gminy, która czeka jeszcze na badaczy.

Na najstarsze ślady działalności człowieka na omawianym terenie, sprzed 10 000 lat p.n.e., natrafiono w Klementowicach-Kolonii. Z okresu 8000—5200 lat p.n.e. pochodzą znaleziska w Lesie Stockim, Chabrosówce i Pożogu-Nowinach. Pod koniec 5 tysiąclecia p.n.e. pojawili się tutaj najstarsi rolnicy kultury ceramiki wstęgowej ryłtj, na których natrafiono w Karmanowicach i Celejowie. Od tego mniej więcej czasu przybywa śladów działalności ludzkiej. Łącznie od neolitu do późnego średniowiecza (XIV w.) referent zestawił i scharakteryzował 321 odkrytych stanowisk/osad, cmentarzysk, pojedynczych znalezisk, które świadczą o odległej metryce pobytu człowieka na tych ziemiach. Jednakże o ciągłości osadniczej istniejących do dzisiaj wsi możemy mówić dopiero od VI—X w. n.e. Dotyczy to m.in. Końskowoli, Komorników, Rudy, Opoki, Witowic, Młynek, Skowieszyna, Pożoga, Stoku, Lasu Stockiego i Chrzążkowa.

Tak zarysowaną problematykę kontynuowała dr Anna Sochacka. W kolejnym referacie *Końskowola przed nadaniem prawa miejskiego* przedstawiła ona dzieje tej osady oraz jej okolic w XV w. i początku XVI w. Autorka dużo uwagi poświęciła właścicielom okolicznych dóbr — Konińskim, herbu Rawa, zaś od 1485 r. — Tęczyńskim. Za twórcę kompleksu majątkowego uważa ona Dzierżawę z Komina, do którego w początku XV w. należały Witowice, Witowska Wola, Rudy, Osiny, Pożóg, Sielce i Chrzążów. Jego synowie zaś pisali się ciągle „z Witowskiej Woli”, mimo że dobra ziemskie niektórzy z nich posiadali w znacznej od niej odległości. W połowie XV w. wieś zaczęto nazywać Konińska Wola, zaś w latach osiemdziesiątych tego stulecia, w następstwie znacznego rozwoju, na jej gruntach zorganizowano nową osadę, która przejęła nazwę starej. Dawniejszą zaczęto wówczas (i do dzisiaj) nazywać „Starą Wsią”. W tej nowej osadzie po 1532 r. lokowano miasto.

Okoliczności jego budowy i dalszy rozwój omówił dr Ryszard Szczygieł w referacie *Lokacja miasta Końskowoli i jego dzieje w czasach przedrozbiorowych*.

Szeroko zostały potraktowane tutaj przyczyny podjęcia przez Andrzeja Tęczyńskiego decyzji osadzenia miasta, które wiązały się przede wszystkim z przemianami w strukturze gospodarczo-społecznej Polski XVI w. Lokację Końskowoli należy uznać za udaną, chociaż nigdy nie rozwinęła się ona w ważniejszy ośrodek miejski. Jej dzieje do końca XVIII w. były podobne do losów całego szeregu miast prywatnych, będących centrum kompleksu dóbr ziemskich. Pomyślny rozwój miasteczka został zahamowany przez kryzys gospodarczy XVII w. oraz wojny niszczące kraj. W stuleciu XVIII, zwłaszcza pod rządami Czartoryskich, uporządkowano niektóre dziedziny gospodarki miejskiej oraz organizację władz, ale w dalszym ciągu było to miasteczko małe, ważne jedynie dla rynku lokalnego. Intensywniejszy rozwój Końskowoli w tym czasie ograniczały Puławy — w drugiej połowie XVIII i w pierwszym ćwierćwieczu XIX w. jeden z najważniejszych ośrodków kultury na ziemiach polskich. Powoli przejmowały one bowiem funkcje ośrodka centralnego włości Czartoryskich, które poprzednio pełniła Końskowola.

Kolejny okres dziejów miasta omówił dr Stanisław Wiśniewski. W referacie *Końskowola w czasach zaborów i walk narodowowyzwoleńczych* przedstawił on dzieje osady na tle skomplikowanej rzeczywistości wieku XIX. Omówił autor rolę gospodarczą miasteczka oraz przedsięwzięcia Czartoryskich mające na celu podniesienie jego znaczenia w tym względzie (np. sprowadzenie tkaczy z Saksonii). Pomyślne perspektywy rozwojowe zostały przerwane przez następstwa powstania listopadowego. Dobra Czartoryskich skonfiskowano, przeszły one na rzecz skarbu Królestwa Polskiego. Stagnacja gospodarcza w kraju przyczyniła się do upadku Końskowoli, która coraz bardziej traciła miejski charakter. Dlatego też w ramach znanej ustawy reorganizującej strukturę osadniczą Królestwa Polskiego z 1869 r. została ona przemianowana w „osadę rządową”. Dużo uwagi poświęcił referent warunkom życia mieszkańców miasteczka, a później osady w XIX i początkach XX w. Omówił ich żywe reakcje na wydarzenia polityczne i zrywy narodowowyzwoleńcze, zwłaszcza w czasie powstania styczniowego, rewolucji 1905—1907 r., a także atmosferę w osadzie w czasie I wojny światowej oraz u progu rodzącej się niepodległości w 1918 r.

Referat ostatni, wygłoszony przez dr. Zbigniewa Zaporońskiego, *Końskowola w czasach najnowszych 1918—1980*, obejmował ostatnie sześćdziesiąt lat dziejów osady. Okres ten omówił autor w podziale na trzy epoki: dwudziestolecie międzywojenne, lata wojny i okupacji 1939—1944, okres Polski Ludowej. Dla każdej z nich usiłował uchwycić specyficzne cechy gospodarcze, społeczne i polityczne w dziejach osady. Najwięcej uwagi poświęcił aspektom życia politycznego. Szczególnie zainteresowanie słuchaczy wywoływały partie referatu, które omawiały lata okupacji (ruch oporu, egzekucje, rabunki, obozy) oraz trudny okres drugiej połowy 1944 r., kiedy to ze względu na bliskość frontu życie w osadzie było bardzo skomplikowane. Na zakończenie referent przedstawił zarys dziejów Końskowoli w 35-lecie Polski Ludowej. Zrealizowano w tym czasie wiele wysuwanych wcześniej postulatów komunalnych (wodociągi, elektryfikacja, budownictwo szkolne i kulturalne). Na życie mieszkańców Końskowoli oddziaływał rozwijający się ośrodek puławski oraz Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego.

Sesja naukowa spotkała się z dużym zainteresowaniem mieszkańców Końskowoli. Po raz pierwszy zostały bowiem na taką skalę przedstawione problemy historii miasta (osady), której prawie nie znaliśmy. W celu utrwalenia jej pokaźnych rezultatów Gminny Ośrodek Kultury przy aprobacie miejscowych i wojewódzkich władz postanowił opublikować zarys dziejów Końskowoli, na który złożą się referaty wygłoszone w dniu 29 maja 1982 r.